

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

Мақала туралы мәлімет

Конференция атауы	«Жастар және ғылым: бүгін мен болашағы» жас ғалымдардың халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдар жинағы
Сборник	«Молодежь и наука: настоящее и будущее». Сборник материалов Международной научно-практической конференции молодых ученых
Conference	The collection of materials from the International Scientific and Practical Conference of Young Scientists «Youth and Science: Present and Future»
Өткізілген күні	7 сәуір 2025, Атырау
ISBN	978-601-262-587-5
Жинақтағы жариялану №	006
Жинақтағы беттері	23-27
ӘОЖ/УДК/UDC	ӘОЖ 321
Секция	Секция IV. I Жұмысшы кәсіптері-экономикалық өсу мен дамудың драйверлері // Рабочие профессии - драйверы экономического роста и развития
Автор(лар)	Абылаев Ахмет Мұхамедиярұлы
Мәртебесі	Магистрант
Ғылыми жетекші	Ғылыми жетекшісі, э.ғ.к., қауымдастырылған профессор –Утепкалиева К.М.
Мақала атауы	ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА: ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Ескерту: бұл бет сайтқа орналастыру және мақала PDF-ін сәйкестендіру үшін қосылды. Төменде жинақтағы мақаланың түпнұсқа беттері берілген.

2. Стандартизировать подходы и методы оценки с учетом международных стандартов, усиливая прозрачность и доверие среди участников рынка.

3. Регулярно проводить профессиональную переподготовку и повышение квалификации оценщиков, акцентируя внимание на инновационных технологиях и международных практиках.

4. Создать централизованную цифровую платформу, обеспечивающую доступ к актуальной и проверенной информации об объектах залогового имущества [5].

Эффективность оценки залогового имущества зависит от комплексного применения традиционных и современных подходов. Внедрение цифровых технологий и постоянное совершенствование методик позволяет минимизировать кредитные риски, повышать ликвидность залогов и укреплять доверие участников рынка.

Список использованных источников

1. Григорьев В., Островкин И. Оценка предприятий: Имущественный подход. – М.: Дело, 1998. – 224 с.

2. Фридман Дж., Ордуэй Ник. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости: пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 480 с.

3. Исаков А.В. Автоматизация оценки стоимости типовых залогов. Основные инструменты и тренды – К.: Аттика, 2020. – 156 с.

4. Казбеков Н.А. Цифровые технологии в банковской оценке имущества. Финансы Казахстана, 2023, №3, с. 12-19.

5. Аскарров Т.С. Современные тренды оценки недвижимости в Казахстане. Экономика и финансы, 2023, №1, с. 45-52.

ӘОЖ 321

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА: ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Абылаев Ахмет Мұхамедиярұлы

7M04101 Экономика және басқарудағы бизнес-аналитика ББ 2-курс магистранты
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, э.ғ.к., қауымдастырылған профессор – Утепкалиева К.М.

Кәсіпкерліктегі цифрлық трансформациялардың маңызы артып келеді. Кәсіпкерлік философиясы бизнестегі цифрландыруды қабылдау позициясын таңдауды анықтайды: технология ретінде немесе бизнесті жүргізудің жаңа моделі ретінде. Бизнесті дамытудың жаһандық стратегиялары осы таңдауға байланысты. Мақалада бизнесті цифрландыру мәселесін және оның Цифрлық технологиялар негізінде даму перспективаларын зерттеу нәтижелері келтірілген. Бір жағынан, цифрлық технологиялар инновациялар мен кәсіпкерлікті дамыту платформасы болып табылады, екінші жағынан — нарықтың монополиялануына, барлық экономикалық қатынастардағы жаһандық өзгерістерге алып келеді. Цифрлық экономиканың жаңа формация ретіндегі проблемалары кәсіпкерлік қызметті жүргізу объективті арқылы қарастырылады. Бұл зерттеудің мақсаты цифрлық технологияларды қолдану арқылы Бизнестің ықтимал өсу нүктелерін анықтау болып табылады.

Ел халқына «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Жолдауында ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев 3D-басып шығару, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық сервистер және т. б. сияқты перспективалы салаларды дамыту қажеттігін атап өтті. [1]. Тапсырманы іс жүзінде іске асыру өндіріске цифрлық технологияның жетістіктерін енгізудің, заманауи білім беру, денсаулық сақтау, технологиялық және ақпараттық революция сапасын арттырудың объективті талаптарына жауап беретін «Цифрлық

Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы болды. Бағдарламада елдің үшінші жаңғыруын іске асыру мақсаттарына қол жеткізуді көздейтін цифрлық экономиканың негізгі бағдарлары айқындалған-Қазақстан 2050 жылға қарай әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіреді. Бұл ретте 4,0 индустриясы өнеркәсіптегі, ғылыми-технологиялық және әлеуметтік салалардағы мемлекеттік саясатты цифрлық трансформациялаудың өзегі болып табылатыны анық. Басты мақсат әлеуметтік-экономикалық дамудың жетекші күшінің рөлі мен функциялары дәстүрлі салалардан экономиканың цифрлық секторына ауысатын жағдайлар жасау болуға тиіс. Жаңа техниканы пайдалануға беруді, қолданыстағы жабдықты жетілдіруді, автоматтандыруды пайдалануды көздейтін осы салаларды цифрландыру Қазақстан экономикасы үшін еңбек өнімділігін арттырудың негізгі резервтерінің бірі болып қала береді. Әлемдік экономикада болып жатқан сапалы өзгерістердің ауқымды болғаны соншалық, әлеуметтік-экономикалық даму ғылыми-технологиялық революция, цифрлық технологиялар, қоғам қажеттіліктерінің тез өзгеруі, өзара іс-қимылдың жаңа нысандарының инновациялары дәуіріне аяқ басты. Осыған байланысты цифрлық экономиканы қалыптастыру мен дамытудың теориялық және практикалық мәселелері өзекті болып отыр. Әдеби шолу индустриалды дамыған елдердің көпшілігінде дамудың қазіргі ерекшелігі серпінді технологияларды енгізу және тарату нәтижесінде айқын көрінеді. Олардың көпшілігі диверсиялық, бүкіл салалардың жойылуына, нарықтардың, бизнес-модельдердің архитектурасының жеделдеуіне және айтарлықтай өзгеруіне әкелуі мүмкін. Ерекшеліктердің бірі ретінде біз бұл технологиялар сапалы жаңа жағдайдың пайда болуына әкелетінін атап өтеміз, бұл өндіріс пен өмірді роботтандыру ғана емес, сонымен қатар көптеген салаларда адамды алмастыратын жасанды интеллект құру.

Цифрлық экономика-бұл жаңа экономика, ол бұрын мүмкін болмаған міндеттерді орындайды және қызметке қатысады. Ол мұны жақсырақ жасайды-бұл цифрлық экономика тұжырымдамасы. Мобильді интернет (мобильді құрылғылардың көмегімен интернет мүмкіндіктерін кеңінен пайдалану), Заттар интернеті (тұрмыстық техниканы қоса алғанда, әртүрлі агрегаттарды қашықтан басқару), «бұлтты» есептеулер (үлкен көлемдегі ақпаратты өңдеу және сақтау үшін интернет ресурстарын пайдалану) сияқты жаңалықтардың алдағы онжылдықтардағы революциялық маңызы атап өтілді. Цифрлық экономика ұғымына ерекше назар аудару кездейсоқ емес. Біздің мақсатымыз цифрлық экономика репродуктивті циклдің барлық кезеңдерін біріктіретінін және ұйымның экономикасын, оның құрылымын, ақпараттық жүйесін, деректер банкі, цифрлық жүйелерге негізделген ақпаратты беруді құрайтынын көрсету. Бұл цифрлық экономикаға тән элементтердің әртүрлі құрамы. Ол жеке бөліктерді қосу арқылы емес, синергетикалық әсер арқылы қалыптасады. Цифрлық экономиканың әртүрлі компоненттерінің өзара әрекеттесу процесінде қолданылған күш-жігерге пропорционалды емес оң нәтиже алуға болады. Сондықтан цифрлық экономиканы табысты қалыптастырудың құпияларының бірі тиімді өзара іс-қимылда, цифрлық экономиканың әртүрлі элементтерінің өзара енуінде жатыр. Цифрлық экономиканы қалыптастыру және дамыту қазақстандық технологиялық дамудың әлеуеті болып табылады. Алдағы жылдары цифрландыру өндірістік технологиялық процестердің тиімділігін арттыруға елеулі үлес қосады деп күтілуде. Электрондық үкіметтің жинақталуы, іс жүзінде қолданылуы және таралуы, IT-нарықты дамыту шаралары жаһандық экономиканы дамыту шеңберінде елдің бәсекеге қабілетті артықшылығы ретінде өсіп келе жатқан маңызға ие болуда. Мұндай жағдай халықаралық рейтингтердегі жоғары позицияларға оң әсер етеді. Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ), Халықаралық телекоммуникация одағы (ХТО) және Дүниежүзілік экономикалық форум (ДЭФ) сияқты жетекші ұйымдардың АКТ саласындағы жалпыға бірдей танылған рейтингтері басым назар аударуға лайық.

Қазақстан Республикасының Президенті 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында Үшінші жаңғыру туралы жариялады, оның негізі цифрландыру болып табылады. Қазақстан экономикасының цифрлық трансформациясы оны дамытудың стратегиялық бағыттарының біріне айналуда. Қытай, Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония, Дания, Гонконг, Ұлыбритания, Үндістан және Ресей сияқты елдер цифрлық экономиканы дамыту

стратегиясын қабылдады. Цифрлық экономика негіздерін қалыптастыру және дамыту қазақстандық индустрия 4,0 басымдықтарының бірі болып табылады. Дәл осы сегментте «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде экономиканы мемлекеттік қолдаудың негізгі шарттары мен ресурстары шоғырлануы тиіс. Мазмұны бойынша ең жақын бағдарлама құжат Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары [2] болып табылады, оның мақсаттары мен міндеттері бағдарламамен ажырамас өзара байланыста болады. Бағдарламаның қысқаша салыстырмалы сипаттамалары мен жоспарлары 1-кестеде келтірілген.

Кесте 1 – «Цифрлық Қазақстан» және «Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары» Мемлекеттік бағдарламасының қысқаша сипаттамасы

	«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы	Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары
Негізгі тұжырымдар	Цифрландырудың жаһандық трендтері технологиялық артта қалу	Экспорттық-шикізат моделі, технологиялық парадигманың өзгеруі, 4,0 индустрияны дамыту
Басты мақсат	Цифрлық технологияларды пайдалану, сондай-ақ болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ету есебінен ҚР экономикасының даму қарқынын жеделдету және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту	Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары Экспорттық-шикізат моделі, технологиялық парадигманың өзгеруі, 4,0 индустрияны дамыту
Белсендіру үшін не істеу керектігі туралы түсінік	Қолданыстағы экономиканы цифрландыру. Болашақтың цифрлық индустриясын құру экономика салаларын цифрландыру Цифрлық мемлекетке көшу Цифрлық Жібек жолын іске асыру Адами капиталды дамыту Инновациялық экожүйені құру	Басқару жүйесі маңызды серпінді өзгерістер: жүйелік реформалар Реформа 1. Жаңа адами капитал Реформа 2. Технологиялық жаңарту және цифрландыру Реформа 3. Бәсекелестік және бәсекеге қабілетті бизнес Реформа 4. Сыбайлас жемқорлықсыз құқықтық мемлекет Реформа 5. Күшті аймақтар және урбанизация Реформа 6. Қоғамдық сананы жаңғырту Реформа 7. Мемлекеттік сектор-өзгерістердің көшбасшысы
Экономикалық өсу моделі	Ұсыныс тарапынан ынталандыру: еңбек өнімділігін арттыру, инвестицияларды ұлғайту. Шикізаттық емес экспорттың өсуі	Экономиканың өнімділігі мен күрделілігін арттыру, адами капиталды дамыту және бәсекелестіктің өсуі жағдайында жеке қаражатты тарту есебінен экспортқа бағдарланған өндірісті ынталандыру
2025 жылға дейінгі орташа жылдық өсу қарқыны, %	4,5 – 5	4,5- 5,0
Ескерту – дереккөзден алынды [3]		

Қазақстан Республикасында қабылданған құжаттар цифрлық экономиканы дамытуды ынталандырудың және оларды экономика мен әлеуметтік саланың түрлі секторларында пайдаланудың қажетті шараларын көздейді. Мәселен, Қазақстан Республикасының 2018-2025 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламасына сәйкес әлеуметтік-экономикалық салада, мемлекеттік басқаруда цифрлық технологияларды кеңінен қолдану және белсенді пайдалану, Цифрлық Жібек жолын іске асыру көзделген, бұған кедергі келтіретін факторлар, оның ішінде кадрлар тапшылығы, мамандар даярлаудың жеткіліксіз деңгейі келтіріледі. Бағдарлама экономикада қосылған құнды құру мен шығындарды қысқартудың Елеулі әлеуетіне ие және елдің ЖІӨ өсу қарқынына 4,5–5% деңгейінде қол жеткізуге мүмкіндік береді. Цифрлық бастамаларды іске асыру бірнеше индикаторлар бойынша Бәсекеге қабілеттіліктің жаһандық индексі рейтингіндегі позицияны жақсартуға, еңбек өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді. 2016 жылғы көрсеткіштерге орташа пайыздық қатынаста ол тау-кен өнеркәсібі үшін шамамен 40% - ға, көлік өнеркәсібі үшін 21% - ға және ауыл шаруашылығы мен өңдеу өнеркәсібінде (42,8%) жартысына жуығы (45,1%) өсуі керек. Бөлшек сауданың жалпы көлеміндегі электрондық сауданың үлесі 2,6% - ға дейін ұлғаюы тиіс (әзірге 1,4 %). Цифрландырудың арқасында 300 мың жұмыс орны құрылады. Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенін дамыту цифрлық экономиканың табысты бизнесті қалыптастыруға қатысуының иллюстрациясы бола алады. Дәл осы сектор көбінесе табиғаттың қиырлығына тәуелді экономиканың ең осал саласы болып саналады. Бұл саланы цифрландыру тәуекелдерді азайтуға, климаттың өзгеруіне бейімделуге, ауылшаруашылық дақылдарының өнімділігі мен жануарлардың өнімділігін арттыруға, дала жұмыстарын уақтылы жоспарлауға мүмкіндік береді. Ресурстарды тиімді пайдалану бойынша ғылыми ұсынымдар негізінде өнімді өсіру шығындарын азайту, өнімділікті, сапаны және бәсекеге қабілеттілікті арттыру-Ауыл шаруашылығын цифрландырудың басты міндеті. Аталған бағдарламаға сәйкес Қарағанды облысында ауыл шаруашылығы алқаптарының электрондық карталары қалыптастырылды. Бұл деректер ауылшаруашылық бөлімшелерін субсидиялау, сондай-ақ дәл егіншілікті енгізу үшін негіз болды. Электрондық карталардың бәсекелестік құндылығы мынада: олардың көмегімен егістік жерлерді ұтымды пайдалануды қадағалауға, жанар-жағармай шығындарын ынталандыруға, ауыспалы егісті жоспарлауға, тыңайтқыштарды енгізудің нақты дозаларын, егіс материалының қажетті мөлшерін есептеуге болады. Денсаулық сақтау саласында ақпараттық жүйелерді қолданудың кейбір оң тенденциялары байқалады. Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау саласын цифрландыру үдерісі жыл сайын қарқын алуда. 2005 жылы ҚР Денсаулық сақтау министрлігі (ҚР ДСМ) денсаулық сақтаудың ақпараттық жүйесін (ДСАЖ) әзірлеп, енгізді [4].

Жалпы, халық шаруашылығы салаларын цифрландыруды жүзеге асыруға жауапты Үкімет пен министрлік жоғары белсенділік пен ынта танытып, саясаттың жаңа нысандары мен құралдарын ұдайы игеріп келеді. Үкімет Қазақстанда цифрландыруды енгізудің бастапқы шарты ретінде қарастырылуы тиіс салауатты іскерлік орта қалыптастырады. Жаңа технологиялық революция тұжырымдамасы тұрғысынан экономика мен әлеуметтік жүйеде осы үшін талап етілетін құрылымдық маневрді айқындау Қазақстанның басты мақсаттарының бірі болуға тиіс. Жағдайды өзгерту үшін ел экономикасының деформацияланған құрылымын түзетіп, инвестициялық ағындарды жоғары қосылған құны бар инвестициялық маңызы бар өнімдер шығаратын кәсіпорындарға бағыттау қажет. Ғылыми әзірлемелер мен серпінді технологияларға негізделген жоғары технологиялық салалар негізінде дамудың жаңа моделіне көшу қажет. Бұл ретте еңбек өнімділігінің өсу қарқыны ЭЫДҰ елдерінің деңгейіне жететіндей болуы тиіс. Сонымен қатар, қазіргі уақытта ғылым мен технологияны қаржыландыру деңгейлері, тенденциялары мен құрылымы ЭЫДҰ елдерінің артта қалуын еңсерудің ағымдағы қажеттіліктеріне де, стратегиялық міндеттеріне де сәйкес келмейді. Нәтижесінде, қазіргі уақытта Қазақстанда инновациялық әлеуеттің жеткіліксіз деңгейі, ғылыми-технологиялық қызметтің төмен нәтижелілігі байқалады. Демек, ЭЫДҰ елдерінде болып жатқан өзгерістер аясында еліміздің инновациялық-технологиялық ұстанымдары әлсіз. Мұндай жағдайларда цифрлық экономиканың негіздерін құру кезінде даму бағыттарын таңдаудағы бірінші

кезектегі қадамдар, біріншіден, экономиканың жаңа салалары мен секторларын қалыптастыруды қолдауды, екіншіден, экономикамыздың дәстүрлі салаларындағы терең технологиялық және ұйымдастырушылық өзгерістерге жәрдемдесуді айқындау керек. Осылайша, іс-шараларды дамытудың басым бағыттарының жаңа мүмкіндіктері бір мезгілде, біріншіден, экономиканың жоғары технологиялық секторларын озыңқы дамытуға, екіншіден, дәстүрлі салалар мен өндірістерді терең технологиялық жаңғыртуға бағытталуы тиіс. Бұл өндірісті ғылыми-технологиялық жаңғырту, оның бірінші кезектегі құралы жаңа технологияны пайдалануға беру, қолданыстағы жабдықты жетілдіру, кешенді автоматтандыруды енгізу болып табылады, еңбек өнімділігін арттырудың ерекше маңызды резерві болып табылады. Бизнесі және цифрлық экономиканы жүргізудің жаңа нысандарын дамыту, егер жаңа технологияларды енгізу экономиканың базалық секторларын ауқымды жаңғыртумен сүйемелденетін болса ғана, өсуге қосымша серпін береді. Әйтпесе, мұның бәрі айтарлықтай макроэкономикалық нәтижесіз импорттық тауарлармен сауданы жеңілдететін цифрлық платформаларды құруға байланысты. Алдағы бес-жеті жылда экономикалық саясат, ең алдымен, өндіріс пен еңбек тиімділігін арттыруға бағытталуы керек. Цифрлық экономиканың мақсаттарына қол жеткізудің маңызды шарты оның кадрлық құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл тұжырымды цифрлық технологиялар мен жүйелерге инвестициялардың әсерін зерттейтін digital IQ зерттеулері растайды. Digital IQ зерттеуіне сәйкес, қажетті технологияларға инвестиция салу үлкен маңызға ие, бірақ нәтижесінде Кадрлық компоненттің сәттілігі арнайы датчиктерге, алгоритмдерге немесе аналитикалық құралдарға емес, мамандардың кадрлық компонентіне байланысты факторлардың кең жиынтығына байланысты. Кадр құрамдас бөлігін келесі бағыттар бойынша бағалау қажет: -қазіргі уақытта цифрлық экономикаға тартылған кадрлардың кәсіби - білікті портреті, оларды қайта даярлау және біліктілігін арттыру мүмкіндіктері; - цифрлық экономикада жұмыс істей алатын мамандар мен қызметкерлерді даярлау мүмкіндіктері мен перспективалары.

Осыған байланысты «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында орта, техникалық және кәсіптік, жоғары білім берудегі цифрлық сауаттылықты арттыруға байланысты бөлімдер бөлінеді. Цифрлық экономиканың кадрлық әлеуетін құру проблемаларын қарастыра отырып, жаңа экономиканың ерекшелігі елдің ұзақ мерзімді дамуының шешуші факторына айналған ұлттық адами әлеуетті қалыптастырудың жаңа тәсілдерін талап ететінін есте ұстаған жөн. Цифрлық экономиканы қалыптастырудың маңызды құрамдас бөлігі ғылыми-зерттеу және инновациялық қызметті ынталандыру әдістерін әзірлеу болып табылады. Олар ҒЗТКЖ мен инновация саласына инвестиция салатын мемлекеттік және жеке ұйымдар мен фирмалар үшін қызығушылық пен жоғары мотивацияны қамтамасыз етеді. Әлемдік тәжірибеде осы функцияларды іске асыру үшін ынталандыру тетіктері қолданылады, олардың әртүрлілігі әр нақты мемлекетте қалыптасқан экономикалық жағдайлардың ерекшеліктерімен, ҒЗТКЖ саласының жұмыс істеу ерекшеліктерімен, инновацияларға деген қажеттіліктермен және т.б. анықталады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана. - 31 января 2017 г.
2. Андиева Е.Ю., Фильчакова В.Д. Цифровая экономика будущего, индустрия 4.0 // Прикладная математика и фундаментальная информатика. 2016. № 3. С. 214-218.
3. Глава государства провел совещание по реализации Государственной программы «Цифровой Казахстан». // Официальный сайт президента Республики Казахстан. – 2020. – URL: <https://www.akorda.kz/ru/events/glava-gosudarstva-provel-soveshchanie-po-realizacii-gosudarstvennoi-programmy-cifrovoikazahstan> (дата обращения 09.08.2020).
4. Калтаева Д.Б. (2021). Цифровизация экономики Казахстана и внедрение цифровой валюты / Д.Б. Калтаева, Д.С. Жакипбекова // Известия Исык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. – 2021. – No 1(32). – С. 32–36.